

FM Jussi Rainio

Vepsäläisestä kansankulttuurista

Tähän esitelmään, jonka FM Jussi Rainio piti seuran kokouksessa 9.4.1985, sisältyi toistasataa väridiakuvaa sekä ääninäytteitä. Vuosikirjaan on voitua ottaa vain muutama musta-valkoinen kuva. Kartta Äänis-Vepsästä on julkaistu edellisessä vuosikirjassa V:2 sivulla 31. - Vepsän kielen ääntämisessä on huomattava seuraavaa: z on aina soinnillinen s, kuten esim. englannissa ja venäjässä: $\frac{z}{s}$ on suhu-s, kuten saksan sch ja englannin sh; $\frac{v}{f}$ on soinnillinen suhu-s, ääntyy kuten j ranskan ja saksan sanassa journal; heittomerkki kirjaimen päällä tai jäljessä, ns. liudennus, äännetään lyhyeksi j:ksi, esim. šerdaze tai d'umal (sjerdaze, djumal). - Kuvat talokarttaa lukuunottamatta Jussi Rainion.

Arkeologit, kielentutkijat ja historioitsijat ovat melko yksimielisiä siitä, että meidän esivanhempamme ovat asuneet tämän maan eteläosissa ainakin jo 3000, jopa 5000 vuotta. He puhuivat ns. kantasuomea. Samaa kieltä puhuvia heimoja asui myös Suomenlahden eteläpuolella sekä Laatokan, ehkä myös Äänisjärven eteläpuolella. - Kantasuomea puhuttiin runsaat 1000-2000 vuotta ja siihen syntyi kolme päämurretta:

- pohjoiskantasuomi, jota puhuttiin Et.Suomessa lähelle Laatokkaa; sen jatkajia ovat suomen murteet, karjala ja vepsä omine murteineen,
- eteläkantasuomi, jonka alue oli nyk. Viro; sen jatkajia viro eli eesti murteineen sekä vatjan ja liivin kielet,
- itäkantasuomi nyk. Viron itäpuolella ja Laatokan eteläpuolella, sen puhujat ovat osaksi venäläistyneet, osaksi muuttaneet pohjoisemmaksi sulautuen vepsäläisiin ja karjalaisiin.

Vepsäläiset ovat Laatokan eteläosan rannoilta siirtyneet Syvärinjoen rannoille ja sen pohjoispuolelle ja saaneet myös lisäväkeä etelämpääkin. Heitä on nykyisin kolme ryhmää:

- pohjoisin ns. äänisvepsäläiset asuvat Äänisjärven länsi- ja etelärannikolla; toista tuhatta vuotta takaperin heidän hallussaan oli koko Aunuksen kannas Laatokan ja Äänisen välillä. Mutta kun lännestä tuli suomalaisia tai karjalaisia, syntyi kaksi sekamurretta: länsiosaan kannasta aunuksen murre ja kannaksen keskiosaan kapea lyydiläisvyö pohjois-eteläsuuntaisena. Puhtain vepsää puhuva ryhmä jäi Äänisen rannalle. Se on nyt suurin vepsää puhuva ryhmä.

- toiseksi suurin lukumäärältään on Syvärin et.puolella monihaaraisen Ojattijoen varsilla asuva keskivepsäläisten eli ojattilaisten ryhmä; heidän kielensä ei paljoa eroa äänisvepsäläisestä.

- pienin ja näihin asti takapajuisin ryhmä on soiden ja korprien keskellä elellyt etelävepsäläisten sirpale; se on ollut muinoin suurempi, ulottunut idässä Valkeajärvelle asti, mutta venäläistynyt.

Tutuin meille on äänisvepsäläisryhmä, sillä viime sodan aikana me miehitimme heidän asuma-alueensa ja pidimme sitä hallussamme yli 2 1/2 vuotta (minulla oli onni toimia silloin näiden vepsäläisten valistusupseerina).

Muinoin - 1000-1500 v. takaperin, vepsäläiset metsästäjät, turkisten välittäjät ja kauppiaat liikkuiivat toisaalta kauaksi pohjoiseen, toisaalla kaukana Kaakkois- ja Et.Venäjäällä. Vanhat lähteet mainitsevat jo yli 1600 v. takaperin vepsäläiset muiden Itä-Euroopan kansojen joukossa. - Nimen kirjoitusasu on ollut vis, ves tai sinnepäin, sillä muista kielistä on puuttunut äänneyhtymä -ps-. Sana vepsä on lapin kielessä (vepsi, viepse) merkityksessä 'kalan evä' ja se voi liittyä pariin muuhun evän näköiseen kaupajärjestön merkkiin: vatja < vakja 'vaaja, kiila' ja lappi, lappu 'kiilamainen kaista vaatteessa ym.'

Pohjoisessa vepsäläiset metsästivät ja tekivät kauppaa Vienenmeren rannoilla, jopa Kuolan niemimaalla saakka. Muinaiset "bjarmit" olivat alkuaikoina vepsäläisiä, myöhemmin karjalaisia. Vienenmeri alkuaan vepsäläisten meri.

Muinaisen Nestorin kronikan mukaan vepsäläiset olivat 800-luvun lopulla perustamassa toisten kansojen kanssa Venäjän valtakuntaa; samaan aikaan syntyi vepsäläisten kaupunki Valkeajärvi (Valgedjärvi) samannimisen järven rannalle, mutta se joutui Novgorodin valtaan ja venäläistyi. Vepsäläisiä oli sitten Novgorodin ruhtinaan sotajoukoissa valloittamassa Smolenskia ja Kiovaa.

Lähes 70 v. myöhemmin (944) vepsäläisiä oli varjaagien (skandi-naavien) Bysanttiin lähettämässä lähetystössä satureina ja kauppiaina ja heitä palveli Kiovan ruhtinaan Vladimirin armeijassa varjaagien kanssa. Kauppatie Novgorodin kautta Kiovaan ja Dniepriä myöten Mustalle merelle alkoi vepsäläisten asuma-alueelta; paitsi kauppa- ja sotatie se oli kulttuuritie Bysantista Venäjälle, aina Vepsään saakka. (Bysantti = nyk. Istanbul).

Arabialaiset maantieteilijät, alkaen 900-luvulla kirjoittaneesta ibn Fadlānista, kertovat kaukana pohjoisessa elävästä Wizzi-, Wīzu-kansasta, joka oli kauppasuhteissa Volgan mutkassa sijainneen Bulgarian kanssa. Kauppatietä sinne sanottiin mm. "hopeatieksi". Vepsäläiset myivät tai välittivät bolgareille soopelin, mustanketun, majavan ja oravan nahkoja ja ostivat miekkoja sekä "kiilloittamattomia miekanteriä" harppuunoiksi. Kauppasuhteiden vakinaisuutta osoittaa se, että vepsäläiset olivat kauppakirjeenvaihdossa Bulgarian kuninkaan kanssa - tuohikirjeitä.

Vepsäläiset kävivät kauppaa myös länteen päin, mitä todistaa heidän muinaishaudoistaan löytyneet yli 12 tuhatta länsimaista rahaa 1000-luvulta.

Vepsäläismiehet ovat jatkaneet kaupankäyntiä ja työmatkoja kauaksi kotiseudultaan tämän vuosisadan alkukymmeniin asti. He ovat kotona valmistaneet rekiä ja valjaita; takoneet kirveitä, viikatteita ym.; jollakin seudulla on ollut puutynnyreiden, saavien, kiulujen, sankojen ym. astioiden tekijöitä; kolmannella oli erikois-tuttu satulasepiksi; neljännellä oli savenvalajien keskus jne. Äänis-Vepsässä tehtiin rattaita, vankkureita, myllynkiviä, tahkoja, sieroja ym. - Näitä tuotteitaan vepsäläiset kävivät myymässä markkinoilla ja veivät niitä Pietariin (Leningrad) kauppiaille; savi-patoja vepsät ajelivat talvisin kauppaamassa jopa Keski-Suomessa asti.

Äänis-Vepsässä on kaksi merkittävää kivilouhosta:

Voksussa on porfyryrilouhos, joka on tuottanut kauniin punaista kiveä; siitä on tehty mm. Napoleonin sarkofagi Pariisiin ja Leninin mausoleumin ja tuntemattoman sotilaan haudan koristelu Moskovassa. Nyt jauhetaan myös sepeiliä.

Ruoppojan diabaasilouhos tuotti aikinaan myllynkiviä, mutta viimeiset 150 v. päätuotteena ovat katukivet. Moskovan Punaisen torin kiveyksen uusivat vepsäläiset kivimiehet v. 1930 Ruoppojan nupukivistä.

Äänisvepsäläiset kivimiehet, muurarit ja rakennusmiehet työskentelevät kesäisin Pietarissa, Suomen kaupungeissa, Virossa ym. viime vuosisadalla.

Myös laiva- ja lotjamiehinä Laatokassa ja Volgalla oli kesäisin vepsäläisiä. Kun syksyn lähestyessä valtasi koti-ikävä, sanoivat vanhat miehet nuoremmille: "Mäneskep, priha, kolahtoit koivud möto, d'o lehtez kërptab, eiks sa kod'imaile šerdaze!"

Ennen 2. maailmansotaa vepsäläisiä oli tilastojen mukaan yhteensä n. 32 tuhatta. Mutta sota tuhosi heitäkin ja sodan jälkeen ovat Neuvostoliitossa työvoimapulan vuoksi teollisuus ja palvelualat ottaneet runsaasti työvoimaa maaseudulta. Maaltapako on Vepsäsäkin ollut yhtä vilkasta kuin meillä, sehän on yleismaailmallinen ilmiö. - Lisäksi on entistä enemmän solmittu seka-avioliittoja. Koulu, radio, sanomalehdet, tv., elokuvat ovat venäjänkieleisiä. Nuoret perheet ottavat kotikielekseen venäjän, vaikka usein vielä osaavatkin vepsää.

Viimeisen väestönlaskennan mukaan (1979) vepsäläisten lukumäärä oli pudonnut vähän yli 8000:ksi. Nämä vepsäläiset olivat niitä, jotka olivat itse ilmoittaneet ensimmäiseksi kielekseen vepsän. Syytä ei tiedetä. Suurin osa nyky-vepsäläisiä asuu Äänis-Vepsässä ja Petroskoissa. Ojatin alueella vain vajaat 2000.

Vepsän kieli on pehmeämpää kuin suomi, sillä siinä on runsaasti soinnillisia konsonantteja: suomen p:n, t:n ja k:n paikalla on b, d ja g, esim. bard (parta), mado (mato, käärme) ja mägi (mäki). - s-äänteitä on runsaammin: s, š, z, ž, ts, tš, dž, joskus vielä läpä štš, kun suomessa on vain s ja ts ovat eri äänteitä:

esim. silm (silmä), kazi (kissa), ižand (isäntä), metsa (metsä),
 tsirk (sirkka), tsigitsäine (mustaherukka), mikš (miksi),
 pindžak (takki), ššil' (rako). Monien ässien syntyyn on vai-
 kuttanut venäjän kieli.

Vepsässä on lukuisa joukko lainasanoja uusia käsitteitä varten
 ja ne on otettu tietysti venäjältä, kun me olemme lainanneet
 ruotsista, saksasta ja englannista. Monet uudet nimitykset ovat
 kansainvälisiä, etenkin tekniikan termit.

o o o

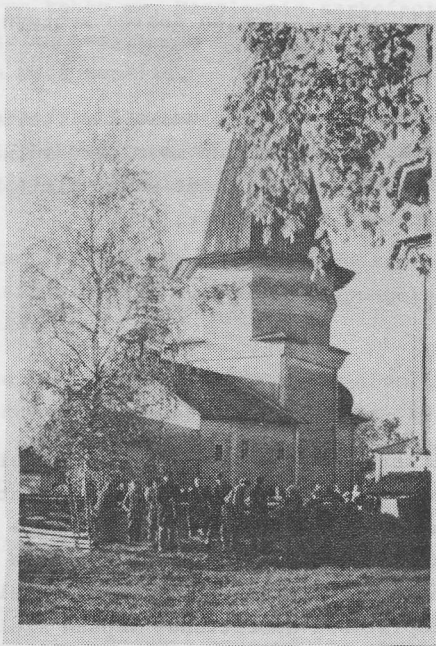
Kun sota-aikana ensi kertaa menin Vepsään, tuntui kuin olisin
 tullut elävään museoon: pirttien rakenne outo, koristelu ihas-
 tuttava, ihmisten tavoissa ja varsinkin uskomuksissa ikivanhoja
 piirteitä, naisten käsistöissä eksoottisilta tuntuvia koriste-
 aiheita, kylän ulkonäkö suomalaisista poikkeava, kieli aluksi
 outo vaikka olin yliopistossa suorittanut vepsän kielen tentin
 melko hyvin.

Vien teidät nyt lyhyelle retkelle tuohon vepsäläiseen maailmaan
 ja maisemaan. Meidän on matkustettava ensin Leningradiin ja
 sieltä junassa Laatokan eteläpuolitse ja sitten yli Syvärin Pet-
 roskoihin.

Linja-autossa jatketaan sitten Äänis-Vepsään/kartta/. Vilkaistaan
 kylät ensin häthätää ohimennen:

Šokšu - Vehkoja - Soutjärvi (Šoutarv) - Kalajoki (Kaleig) - Tois-
 joki (Toižog) - Kaskesojä (Kaskez); kun ei päästä Neuvosto-Karja-
 lan rajan toiselle puolen Leningradin lääniin, katsotaan kiika-
 rilla n. 5 km:n päässä olevaa Himjokea, mutta metsä on edessä,
 olisi näkynyt Pervakat ja tällainen Himjoen kirkko. Runsaan 10
 km:n päässä linnunteitse on Kalljon nem, siis Kallion niemi,

siellä mäen takana on samannäköinen puukirkko.

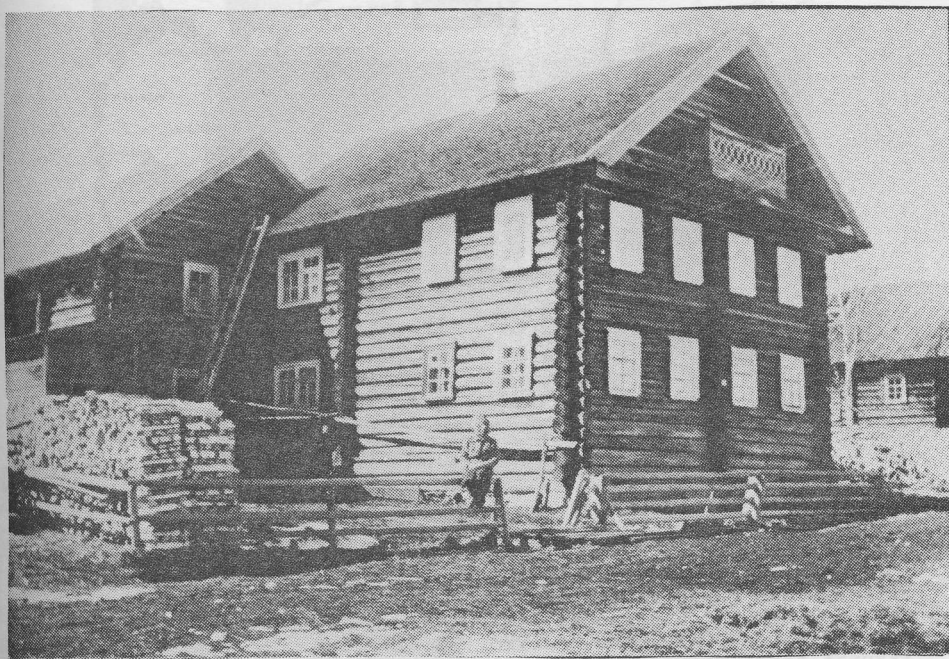
Himjoen kirkko sunnuntai-
aamuna kesällä 1942.

SITTEN RUVETAAN TUTKIMAAN VEPSÄÄ. Ensin otetaan PIRTTI: Pirtti, vepsä pert'. Niitä on erikokoisia alkaen Antipassan pienoispirtistä Soutjärveltä vaikkapa Martinassen veljesten kookkaaseen pirttipariin Soutjärven Alazagdjan kylässä, molemmissa toistakymmentä huonetta, sitten Kurganovien upeisiin pirtteihin (Soutjärvi Hamamätaz) ja bohatan kauppiaan pirttiin Kaskezassa. Enemmistö Äänis-Vepsän pirttejä on kuitenkin näiden väliltä: yksi-kerroksisia 2-4 huoneisia pirttejä.

Vepsäläinen pirttirakennus on 2-osainen: on asuinpuoli ja tanhuanpuoli, siis kotieläinten puoli. Kuvassa Sohromassen pirtti Soutjärveltä, minun appivanhempieni pirtti, hyvin tyypillinen. Huomattaapa miten tanhua on hiukan sivussa ja näin syntyy katto- ja seinäviivojen rytmiä.

Asuinpuolen ja tanhuan välillä on eteinen (sentsad) ja portaat yläkertaan. Tämä tila on kesälläkin viileä. Eläinpuolen tuok-
sut eivät tunnu asuinpuolella. Ilmanvaihto on hyvä.

Pirtit ovat hirsirakennuksia. Asuinhuoneiden alla on karsina (karzin), perunain, juuresten ym. säilytyspaikka. Pirtti on tehty ilman kivijalkaa maapohjalle, multapenkki on lämpimyiden vuoksi. Ei ole myöskään muurinpohjaa, vaan 2-kerroksisen pirtinkin muurit ovat hirsien päällä. Vanhuuttaan ne kallistuvat ja ne pitää tukea pölkyillä alta. Koko pirttikin saattaa kallistua.

Sohromassen pirtti Soutjärven Ylizaqd'an kylänosasta on rakennettu viime vuosisadalla. Ikkunain vuorilaudoissa on empiiren vaikutusta, parvekkeen kaiteessa kaarikoristelu ja päädyssä orsi, johon on riipustettu lihaa ja kalaa ahavoitumaan. Kuva v. 1944.

Vepsäläispirtti ei ole omaperäinen, enempää kuin karjalaistalo-kaan, vaan molemmat ovat Itä-Euroopan pohjoisosassa yleistä talotyyppiä /TALOKARTTA/. Eri läänien pirtit hiukan eroavat toisistaan, mutta pohjimmaltaan ovat samaa tyyppiä, johon on vaikutteita tullut sekä Bysantista että Länsi-Euroopasta.

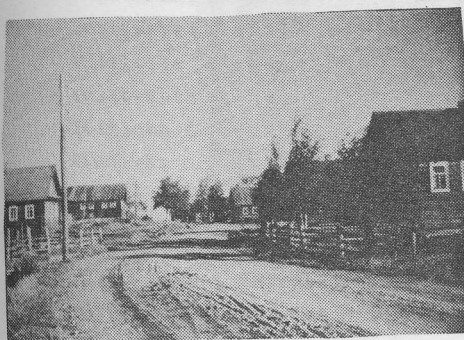
Katsotaan pirttiä ulkoapäin vielä. Ylinnä on harjahirsi, ^{solom}. Katto tehtiin ennen koverretuista puista, jotka ladottiin limitäin, ja niitä sitoi harjalla ^{solom}. Se on koverrettu alapuolelta ja päätyyn on veistetty hevosen tai linnun kuva. Se on bysanttilaista alkuperää. Se on puutapeilla kiinnitetty sisäpuolella olevaan harjahirteeseen (knäz), tappien päät on veistetty pyöreäksi (patshaiñe tai papĩñe). Räystäällä lautoja sitoo koverrettu hirsi, jota tukevat juurikoukut.

Pirtin uljas pääty Kakkarvan kylässä. ^{soloman} päässä bysanttilainen lintu tai hevosenpää, kalanruoto-kaivertelu tuulilaudoissa, parvekkeen kaiteessa kaarikoristelun lisäksi linnunpönttö, ikkunat tähdin koristettua empiireä. Kuva v. 1943.

Pohjois-isovenäläisen rakennustyylin piiriin kuuluvia talotyyppejä. Viena-Aunus ulottuu Kantalahdesta Syväsiin, Suomen rajoilta Äänisjärveen ja Vienanmereen. Teoksen Arkitektura ruskogo narodnogo žilistiä mukaan.

Äänis - Vepsän eteläisintä kylää
Kaskesojaa kesällä 1943

Päädyn tuulilaudat (otslaud) suojaavat kattoruoteiden päitä. Laudat usein on koristettu leikkauksin ja päissä aurinko- tai rataskoristeet. Jo kivikaudella käytettiin samoja kampa- ja kalanruotoleikkauksia saviastioissa. Harjalta alaspäin on liemu (kozur), jossa leikkauskoriste.

Näyttävin päätykoriste on parveke (gardalei). Se on peräisin Bysantin palatseista ja ehtinyt Venäjän välityksellä Vepsään jo 1600-luvun lopulla. Sen kaide voi olla vain suora lauta, mutta useimmiten sen laudoituksena on kaarimuotoja, ristiaiheita, pitsimäisiä leikkauksia, jopa ihmishahmoja.

Parvekkeen alusta on laudoitettu ja tässä maalattu erivärisiin neliöihin. Vielä näyttävämmäksi se on saatu kiinnittämällä yläpuolelle päätykolmioon holvimainen kaari. Byrantin peruja sekin.

Parvekkeen ja kaaren väliin on pantu pylväitä, jopa pylväspari renessanssikoristein. Toinen on saatu upeammaksi kolmikaarisella friisillä; bysanttia.

Erään kauniin parvekkeen kierteiset pylväät ovat barokkia, ja kannattaa huomata kaiteen harvinaiset ihmishahmot (Vanhimanselän kylästä).

Pirkkovassen värikäs pirtti Soutjärvellä ikivanhan postitien varressa. Parvekkeen alustassa punaisia, vihreitä ja valkoisia vinoneliöitä, tšuhunperän maailmanpuu vihreää, punaista, sinistä, tuulilaudat ja liemu valkoiset, pirtin hirsiseinät maalattu kalkkivedellä, mutta jo harmaantuneet. Kuva v.1942.

Venäjän kansallisromantiikan (1700-1800 vaihteessa) vaikutuksesta Vepsässäkin ruvettiin 1800-luvulla koristamaan päätyjä maalauksin. Hyvä näyte on tämä Pirkkovassen pirtti Soutjärven keskustassa. Se on muutama vuosi takaperin entistetty hyvin asiantuntevasti, samalla talo on lämpimyyden vuoksi myös vuorattu. Yläkaaren sisään tšuhunperään, on maalattu ikivanha maailmanpuu-aihe, joka on ollut tuttu lähes kaikilla Euraasian kansoilla.

Harvinainen Vepsässä on myös ollut aurinko-aihe, joka on peräisin pakanuuden ajalta ja saanut lisävoimaa Bysantista. Talo Šokšun Pinžusta on ainoa talo, missä se on säilynyt.

Parvekkeilla on ollut myös käytännön merkitystä, sillä niihin on pantu syksyllä mm. pihlajanmarjoja ja herneitä kuivamaan tai takaseinän koukkuihin on ripustettu talveksi lihaa ja kalaa aha-voitumaan (Vanhimanselg).

Katettu ulkoportaikko on Bysantista peräisin. Harjakattoinen eteinen edustaa klassista tyyliä, mutta on harvinainen Vepsässä. Harvinainen on myöskin kaunis kaarikattoinen portaikko: romaani-nen friisi ja goottilaiset 8-kulmaiset pylväät (Metsantaga). Aina ei ulkoportaikkoa tehdä, varsinkaan 2-kerroksiseen pirttiin, kun siinä on sisäportaat hirsieteisessä (Kaskez). Aittojen, jopa tanhuanpuolen oviaukkojen yläkamana on veistetty bysanttilaiseen tyyliin loivan kaareviksi (Soutjärvi).

Koristeellisuudessa vepsäläispirtin ikkunanvuorit luukkuineen kilpailevat parvekkeiden kanssa. Niissäkin on eri tyyli-lajeja: Šokšun Larjuškinin pirtti edustaa suoraviivaista usklassista. Soutjärvellä ollut puutähdin koristeltu ylöspäin levenevä ja viistolla katoslaudalla suojattu ikkuna tuo mieleen empirien vaikutusta.

Toisjoen Ivnanmäthäl tummanpunaisen pirtin siniset ikkunanvuorit lienevät osaksi jopa rokokoota.

Vepsäläisiä rakentajia on suuresti viehättänyt veistää ikkunoi-hinsa komeat barokkivuorit. Tässä Melkhizen pirtissä on yli 30 barokki-ikkunaa. Lähikuvasta näkyy paremmin peilikoristeiset luukut, alapuolella puolipyöreä koristelauta ja yläpuolella

kierukkamaisesti kaartuvat voluutat ja välissä ihmishahmo ja niiden alla 4-sakaraisia tähtiä. Tämä rakennus on yli 200 v. vanha ja se oli jo rapistunut, mutta se täydellisesti entistettiin, lahot osat uusittiin jäljentäen tarkasti. Siihen muuttaa lähiaikoina Vepsän museo.

Soutjärven keskustassa mäthal (kumpareellaan) seisoo Melkhižen komea barokkipiirtti entistämisen jälkeen: yli 30 ikkunaa, 3 parveketta ja päätyä taidokkaine koristeineen. Edustava museotalo. Kuva v. 1982.

Barokkia käytetään myös muiden rinnalla, esim. alakerta sitä ja yläkerta yksinkertaisempaa tai päinvastoin.

Uutta tyyliä on ikkunain pitsi (Soksun Syrjä). Kun pirtti vuorataan, ikkuna koristeineen säilytetään (Kalaig).

Kurkistetaan pirttiin sisälle. Ovipielessä on vesiastia (käzi-robeh), josta voi lirauttaa vettä käsilleen ja pyyhkiä vieressä olevaan pyyheliinaan. Tämä on symbolinen ele: puhdistaudutaan pahoista aikeista! Tapa lienee tullut kirkon mukana Bysantista.

Tuvassa on iso leivinuuni (pätš), leivinpöytä, astiahylly, ennen myös kangaspuut.

Kamarin ovinurkassa on pankkouuni (ležank), lämmitettävä makuupaikka, joka pitää huoneen lämpimänä. Viereisessä nurkassa on vuode (kravat), joka sijattiin näyttävän korkeaksi, kymmenkuntakin tyynyä (p'eluz) päällekkäin. Vieraskamarissa on nykyisin rautasänky. Lattialla kirjavat riepumatot. Peränurkassa "Jumala" (d'umal), joka juhlapäivinä koristetaan käzipaikalla. Tämä suurtsuga on huoneen ja koko pirtinkin arvopaikka. Ikoneja on vielä monessa pirtissä.

Samovaari kuuluu vepsäläiseen kalustoon yhä edelleen, vaikka sota-aika opetti juomaan kahviakin tai korviketta. Tee on kuitenkin yleisin vierasjuomakin.

Käzipaik:

Arvostetuimpia käsitöitä ovat olleet kapeat pitkät pellavapyyhkeet (käzipaik), leveys n. 35 cm, pituutta 2-4 metriä. Kumpaankin päähän kudottiin tai ommeltiin kirjailu.

Lanka kehrättiin värttinällä vielä sota-aikana yleisesti (Tatjana Semahine, Rozme). Nykyisin langat ostetaan.

Ofimja Maŭkhine Soutjār-
veltä ompelee etupistoin
punaisella langalla käzi-
paikkaa. Kuva v. 1943.

Käzipaikkaa kudottaessa voitiin puulastalla poimia ja kuviot
tehtiin joko valkealla tai punaisella langalla. Punapoiminta-
aiheita mm. näreiset, revonnenät, ikkunaiset kannuksenpyörässä.
Tai ikivanhoja neliöitä, tähtiä, geometrisia kuvioita, eläin- ja
ihmishahmoja.

Ompelua varten kankaan pää pingotettiin kehykseen (pälad), kuten
hyvä kielimestarini Ofmja Maŭkhine. Siinä tehtiin revinnäistä,
joka jo keskiajalla Venäjällä ommeltiin valkoisella langalla:
ristejä, hakaristejä, vinoneliöitä, kannuksenpyöriä ym. kansain-
välisiä aiheita. Mahdollisesti hiukan nuorempaa on ns. etupistoin
kirjonta (kakštšuraine), jossa kuvio on molemmin puolin samanlai-
nen, sekin jo keskiajalla Venäjällä, ehkä Vepsässäkin. Siinä ku-

vio ommellaan pellavakankaaseen mataranjuurilla punaiseksi värjättyllä langalla. Ofimja äskeisessä kuvassa ompeli Vepsässä suosittua maailmanpuu-aihetta, jonka edellä tapasimme pirtin päädystä. Muita aiheita bysanttilaiset riikinkukot ja leijonat, myös ihmishahmoja, itämaisia ratsastajia on ommeltu.

Hautalöytöjen mukaan on Muinais-Vepsässä suosittu puuta esittäviä kuvia, joilla on ihmispiirteitä, samassa hahmossa puu ja ihminen tai eläin ja ihminen, aihe säilynyt vepsäläisillä jo 4000 vuotta!

Nuorinta koristelua on ketjuvirkkaus koukulla kankaan läpi: mm. puita, niiden alla lihavia latinalaisia ristejä muistuttava ketju; myös ehkä 2-päinen hyvin hataraksi tyylitelty lintu.

Käsipaikkoja on käytetty hää- ja hautajaismenoissa ja niillä on koristeltu asuntoa juhlapäivinä ja perhejuhlissa.

Taikakäyttöön valmistettiin erityisiä pieniä (10x50 cm) kirjottuja liinoja (paikaižed). Niitä ripustettiin kylien laidas-
sa olleisiin risteihin, kun pyrittiin torjumaan sairauksia ja onnettomuuksia ja kun haluttiin suojella karjaa. Niillä pyyhittiin hautakumpua muistajaisten aikana ja muulloinkin kun käytiin haudalla vainajia tervehtimässä.

Suhde vainajiin: Kun ihminen kuolee, pitää avata ovi tai ikkuna, ainakin savupelti, jotta vainajan henki pääsee lähtemään ulos. Näin tehdään usein vieläkin, mm. anoppini kuollessa 15 vuotta takaperin. Vainajan hengen uskotaan oleilevan kotinsa lähettävillä n. 6 viikkoa, vaikka hautajaiset (mahapanend) ovat yleensä kolmen päivän kuluttua.

Arkku pidetään kotona sen ajan avoinna, omaiset ja ystävät käyvät katsomassa. Vainajan mukaan on pantu mm. pieni ikoni, pieniä tai isojakin käsipaikkoja, rahaakin, haudalla vielä multaa, ja näin on turvattu matka tuonpuoleiseen. Rahaa on heitetty myös hautaan.

Hautajaisissa ystävät tai omaiset kantavat edellä arkun kantta, sen jäljessä kuljetetaan avointa arkkua reessä tai autossa, saattoväki kulkee kukkasineen perässä. Arkkua kuljettavassa kulkuneuvossa saattaa olla mukana puinen, jopa punaiseksi maalattu, ortodoksinen risti, joka sitten pystytetään hautakummun päähän.

40 päivän (n. 6 viikkoa) kuluttua omaiset saapuivat viettämään muistajaisia (nel'kimitšed). Niihin kutsuttiin tai haettiin myös vainaja. Edellisenä iltana hänelle lämmitettiin sauna, sinne vietiin vainajan vaatteita, jotka sen jälkeen lahjoitettiin: neitovainajan vaatteet jollekulle neitoselle, miesvainajan miehelle jne. Ja vainaja kutsuttiin seuraavan päivän muistojuhlaan. - Ennen ateriala asetettiin vainajan vaatteita esille ja häntä pyydettiin pukeutumaan - nämäkin vaatteet sitten lahjoitettiin. Ruokapöytään jätettiin vainajalle paikka ja siihen laitettiin ruoka ja juoma niinkuin elävillekin /olen kerran istunut ruokapöydässä vainajan vieressä, ja kieltämättä se tuntui juhlalliselta/. - Aterian jälkeen vainajalle laitettiin sija ja häntä kehoitettiin levähtämään. Sitten hänet saatettiin haudalle (koumale), eikä hän sitten enää koskaan palannut kotiinsa.

Kun vuosi on kulunut kuolemasta, vietetään vielä juhla, usein vain ateriala, joka kesäiseen aikaan syödään haudalla. Vainajan osa pannaan hautakummulle. Myöhemminkin käydään vainajia tervehtimässä. Ruokailua varten on haudalla kiinteä pöytä ja penkit.

Vepsässä ja Neuvosto-Karjalassa on yleinen tapa laittaa hautakiveen vainajan kuva, valokuva.

Ennen aikaan vepsäläiset häät olivat iloinen näytelmä, jota kesti monta päivää. Niitä ei ole enää vietetty vuosikymmeniin. Ne käsittävät tavallisesti kolme näytöstä: 1. kosinta, 2. morsiamen kotona juhla, jossa sulhanen toi lahjoja morsiamen vanhemmille ja sulhasen omaisille tarjottiin juhla-ateriala, 3. näytös alkoi kirkollisella vihkimisellä matkalla sulhasen kotiin, jossa hääjuhlinta jatkui. Miniä antoi tekemänsä käsipaikan anopilleen ja tämä omansa miniälle, näin symbolisoitiin sukulaistumista. -

Häänäytelmää valvoi tietäjä (noid), ettei paha silmä vahingoit-
taisi hääparia. Juhlamenojen ohjaaja (družka) löi ruoskalla koko
ajan ovia joista hääpari kulki, pieluksia ja penkkejä joilla se
istui, ajoneuvon ympäri, joilla hääpari ajoi, karkottaen näin pa-
haa. Samasta syystä hääväki huusi ja ammuttiin ja kulkusten piti
kilistä.

Morsiamen piti ennen kotoa lähtöä esittää itkuvirsi. Kuuntelemme
sen itkuvirren, jonka Anastasia Jermolajeva omissa häissään esitti.
Hän eläytyi niin kuin olisi ollut todellisissa häissä, hän itki
niin että nauhoitusta seuranneet kuuntelivat sitä kyynelsilmin.
Kuullussa osassa hän pyytää, ettei häntä vielä annettaisi miehel-
le, oli vasta 17-vuotias, lupaa palvella kasakkana ja tehdä kaik-
kein halvimmat ja likaisimmat työt, ja valittaa ettei isä enää
elänyt eikä voinut auttaa tytärtään.

Metsäntaan (Metsantaga) Suurposada laskiaisauringin loisteessa 1942.